

УДК 341(4)

Т.В. ВОВК, Львівський національний університет імені Івана Франка

МІСЦЕ МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ В СИСТЕМІ ПРАВА США

Ключові слова: право, міжнародний договір, система права, колізії, реалізація

Укладення міжнародних договорів і домовленостей – це один із атрибутів державного суверенітету¹. Договори є серйозним юридичним зобов'язанням як в міжнародному, так і у національному праві держав. На міжнародному рівні договір, котрий набрав законної сили, є обов'язковим для сторін і стає не лише частиною міжнародного права, а й по суті має безпосереднє відношення до забезпечення належного та стабільного функціонування міжнародного правопорядку. Саме на міжнародні договори покладено основоположну роль щодо забезпечення та належного впорядкування відносин, котрі виникають між державами. Не останню роль у даному процесі відіграє питання, наскільки швидко та ефективно такі міжнародно-правові акти будуть функціонувати в національному праві держав та чи у випадку виникнення колізій з іншими правовими актами ці суперечності будуть належним чином подолані та усунені. Таким чином, у даному випадку на передній план виходить взаємодія такого правового акту, як міжнародний договір, з іншими національними правовими актами, зокрема, крізь призму його юридичної сили в ієрархії джерел права тієї чи іншої системи права. У тому числі, безумовно, ключове питання відводиться конституційно-правовим засадам функціонування тієї чи іншої правової системи, оскільки чітко визначення місця та ролі міжнародних договорів перебуватиме в прямій залежності

¹ Принцип суверенної рівності, який втілено в Статуті ООН є основою міжнародних відносин між державами (див. ст.ст.2(1) і 2(2) із Статуту ООН).

від їхнього визначення та закріплення, насамперед, у конституціях та інших конституційно-правових актах держав. Досить унікальною та неповторною в даному контексті є система права США.

У зарубіжній літературі висвітлювалася низка питань стосовно дії міжнародних договорів та встановлення їхнього місця в системі права США, зокрема в працях Г. Вайкона, Д. Холлінса, Л. Хенкіна, К. Бредлі, В. Картера, Д. Джексона та інших. Проте, видається, що недостатню увагу у вітчизняній науці приділено питанням, котрі торкаються дослідження специфіки та особливостей функціонування міжнародних договорів у системі права США та їхньої взаємодії з іншими правовими актами даної країни.

Щодо системи права Сполучених Штатів Америки (далі – США) та місця у ній міжнародних договорів, то, насамперед, необхідно відзначити, що дане питання є далеко неоднозначним, та подекуди ще й до сьогодні стосовно нього точаться дискусії в доктрині міжнародного права США. Насамперед, як абсолютно влучно відзначає Г. Вайлкон, що саме США разом з іншими державами відіграли ключову роль по суті у зародженні та формуванні міжнародного публічного права, що найменше протягом попередніх двох століть набуває все більшого визнання. При цьому у випадку, коли міжнародні договори, котрі регулювали правовідносини між США та іншими державами, не передбачали механізмів їх імплементації, тобто наділялися прямою дією, то в такому випадку вони одразу ж застосовувались національними судами США [1, с.19]. Загалом же зміст міжнародних договорів, котрі укладали США, частково відображав основні напрямки розвитку не лише правової системи даної країни, але й усього міжнародного права в цілому. При цьому відзначимо: помилково було би вважати, що усі міжнародні договори, котрі укладають США, наділені прямою дією та верховенством у випадку виникнення колізій стосовно національного права США, навпаки, даний міжнародний правовий акт може впливати на правову

систему США лише до тої міри та в тих рамках, які встановлює Конституція США. Таким чином, в даному випадку дія міжнародного права в деякій мірі обмежується національним правом, при цьому шляхом прийняття законодавчою владою законів, котрі не узгоджуються з положеннями міжнародних договорів та подекуди навіть суперечать їм.

Не останню роль у цьому питанні відіграє і федеративна форма правління США. Навіть більше, в передвоєнний період американські штати ставилися один до одного як «іноземні юридичні особи» та часто відмовлялися визнавати і ввічливо ставитися до законів та інших правових актів, котрі діяли в них [2]. При цьому необхідно зазначити, що Конституції деяких штатів складені так, щоб у більшій мірі захистити особисті права громадян, ніж в тій, в якій вони закріплені у федеральній конституції США. А це, у свою чергу, означає, що нерідко конституції окремих штатів даної країни нерідко запозичують та дублюють положення міжнародних договорів стосовно тієї чи іншої сфери, що потребує правового регулювання (наприклад, захист прав людини, тощо), в результаті чого дана сфера в більшій мірі підлягатиме правовому захисту, аніж це передбачено на федеральному рівні, а подекуди навіть іде врозрід з федеральним законодавством США, внаслідок чого можуть виникати колізії, котрі вирішуються у судовому порядку крізь призму рішень Верховного Суду США.

Яскраве підтвердження вищезгаданої позиції знаходимо в статті 6, частина 2, Конституції США, котра зазначає, що «дана конституція та прийняті для її виконання закони США, рівно як усі міжнародні договори, укладені чи які будуть укладені і від імені США, є верховним правом країни; і судді в кожному штаті мають ними керуватися, йому слідувати, незважаючи на те, що б йому не суперечило в конституції та в законах будь-якого штату» [3]. У даному випадку простежується тісний взаємозв'язок між національним правом США та міжнародним правом, а статті 6 по суті підпорядковує закони складо-

вих штатів договірним зобов'язанням держави, при цьому міжнародні договори автоматично мали б ставати частиною «вищого права держави». У свою чергу у випадку виникнення ситуації, коли певний правовий акт будь-якого штату буде суперечити міжнародному договору, то в ідеалі він мав би не застосовуватися та не переглядатися законодавчою владою штату. Необхідно зазначити, що укладання міжнародних договорів є, крім рідкісних винятків, виключно федеральною діяльністю, а складові штати даної країни не можуть самостійно укладати договори з будь-якими іншими іноземними державами. При цьому роль представників того чи іншого штату у створенні договорів є вкрай обмеженою, навіть якщо даний міжнародний договір матиме величезний вплив на окремі штати².

Проте, необхідно зауважити, що міжнародні договори не приводилися у виконання в національних судах виключно в силу самого договору. Згідно з нормами міжнародного права і відповідно до національного законодавства країн, які тоді існували, судді могли вимагати дотримання договорів, якщо вони були уповноважені це робити національним законодавством країни. Для того, щоб уникнути труднощів у міжнародних відносинах, які б виникли в результаті порушень міжнародного договору, та отримати хорошу репутацію за виконання договірних зобов'язань, засновники надали договорам таку ж силу, яку має національне законодавство в національних судах. Стаття про верховенство таким чином доповнює міжнародні правові механізми для виконання договорів внутрішніми механізмами. Вона прирівнює міжнародні договори до федеральних законів і Конституції,

² Конституція США, стаття I, § 10: Гарантії федералізму в цій галузі є політичним, а не юридичним. Кожен штат посилає двох сенаторів у Сенат США, орган, який дає «рекомендацію і згоду» на запропоновані договори, і кожен штат посилає делегацію в Палату представників, яка відіграє важливу роль при прийнятті і законодавства необхідного для того, щоб виконувати договірні зобов'язання.

таким чином усуваючи відмінності між правозастосовними механізмами, які могли б існувати між цими формами права. Окрім цього, стаття про верховенство робить договори правозастосовними в суді на прохання окремих осіб. У цілому поділяємо точку зору, що у будь-якому випадку реалізація верховенства федерального права США здійснюватиметься так, що воно буде наділятися верховенством та переважатиме над будь-якими правовими актами, котрі несумісні з Конституцією США – несумісним не лише із державним конституційним правом, законами чи загальним правом, але і з будь-чим, що суперечить верховному федеральному праву в цілому [4, с.2713–2714].

Зазначимо, що вищезгадана стаття конституції США знайшла своє трактування та застосування у винесенні судового рішення у справі *Missouri v. Holland*, під час розгляду якої та винесення рішення суддя зауважив, що стаття 6 конституції США вимагає прийняття законів, а не договорів «для виконання» Конституції [5]. Таким чином повноваження на укладення договорів не має жодних чітких обмежень, а тому немає й жодного законного положення (або жодного рішення), що має відношення до «занепокоєнь» держави через вигадані обмеження на предмет права укладення договорів.

Таку точку зору в доктринальному плані підтримують ряд дослідників, котрі вважають, що цим рішенням питання про владу Конгресу щодо сили міжнародного договору було остаточно визначене, і укладення міжнародного договору, коли його положення суперечитимуть Конституції США, в жодному випадку не може зумовлювати її перегляд чи зміну та редагування її окремих положень [6, с.1330]. У даному випадку основоположним аргументом прихильників такої позиції є те, що вони трактують міжнародний договір як правовий акт на рівні законів США, котрий не може суперечити положенням Конституції США. Отже, лише у випадку, якщо міжнародний договір був конституційно затверджений (тобто відповідає положенням Конституції США), Конгрес при введенні його

в дію лише робитиме «необхідне і належне» для забезпечення його виконання.

Відзначимо, що дана точка зору мала право на існування особливо в період конфедерації, коли Континентальний конгрес мав владу над міжнародними відносинами, проте не над іноземною комерційною діяльністю, що призводило до ситуації, коли брак штатних повноважень міг спричинити незатвердження прийнятих на себе договірних зобов'язань. Оскільки за національним урядом договори та статті договорів, як і закони націй, будуть завжди інтерпретуватися в одному сенсі і укладатися в єдиному порядку, в той час, як судові рішення за такими ж пунктами та питаннями у штатах чи конфедераціях не завжди були відповідними чи послідовними.

У свою чергу, противники даної точки зору, так звані «неофедералісти», наголошують, що національні нормативно-правові акти, за допомогою яких відбувається імплементація міжнародних договорів (у випадку коли вона необхідна) в національну систему права, також піддаватимуться таким же обмеженням федералізму, як і інше законодавство США. А федеральний уряд володітиме при цьому лише тими повноваженнями, котрі перелічені та делеговані йому Конституцією [7, с.392]. Прихильники даної позиції наголошують, що у вищезгаданій справі *Missouri v. Holland* суд дещо специфічно протрактував обмеження федералізму, зокрема у сфері дії міжнародних договорів. При цьому необхідно наголосити, що прихильники даної позиції чітко не розмежовують лінії насамперед між сферою дії міжнародного та національного права США. Так, зокрема, Луїс Хенкін доводив, що «кожна угода, незалежно від предмету, послуговується зовнішнім намірам Сполучених Штатів; при цьому не існує чистого шляху для Верховного суду США, щоб вирішувати, які конкретні питання є «міжнародними», а які чисто «внутрішніми» [8, с.276–277]. Як приклад, угоди, що стосуються прав людини, які можуть допомогти захистити Штатам іноземців, як правило, потребують підписання країн на прийняття законодавства, що відноситься до

ряду неправомірних зловживань правами людини і що могло б розглядатись Штатами як привід для втручання поліцейських сил [9, с.397]. Видається, що строге дотримання обмежень неофедералістів, які стосуються договірної сили, могли б ефективно відвернути Сполучені Штати від участі у договорах, що стосуються, наприклад, прав людини, навколишньої чи правової гармонізації, тощо.

Також важливе значення щодо врегулювання права укладати та виконувати взяті на себе зобов'язання згідно з міжнародними договорами відіграє стаття 1 Конституції США, котра надає широкі повноваження федеральній законодавчій владі (Конгресу): приймати міжнародні договори, що стосуються: торгівлі з іноземними державами, злочинів у відкритому морі, «злочинів проти міжнародного права» і «правил щодо захоплення трофеїв на суші і на воді». І хоча повноваження Конгресу на цьому не закінчуються, ці конкретні делегації влади доповнені пунктом «необхідності та доречності», який після тлумачення судами дозволяє Конгресу застосовувати дуже широкий спектр засобів у сферах міжнародних відносин та міжнародного права [3]. Загалом, вищезгадана стаття 1 наділяє Конгрес широкими повноваженнями щодо вирішення питання, які саме міжнародні договори необхідно укладати та які конкретні питання вони мають регулювати.

У цілому слід зазначити, що специфікою правової системи США є той факт, за яким частина міжнародно-правових норм водночас може бути і складовою частиною системи права США (коли вони не суперечать положенням Конституції) або ж створюють передумови для можливості виконання положень Конституції США. У таких випадках по суті не виникає конфлікт між національним правом США (крізь призму Конституції США) та міжнародним правом. Так, усе міжнародне право, що входить до системи права США або ж імплементоване в національне право, повинно розумітися і застосовуватися як право США, а не як зовнішнє «міжнародне право». Розуміння такого права забезпечується

Сполученими Штатами так само, як і його трактування, яке здійснюється американськими конституціоналістами. Отож, наприклад, деякі надзвичайно важливі договори, що базуються на міжнародному праві і, безсумнівно, пов'язані із веденням війни, є безпосередньо частиною права США. Ці договори є частиною верховного федерального права в силу їхньої законності згідно з конституційною процедурою підписання угод, вказаній у Статті 2 Конституції: Президент має право за Пропозицією та Згодою Сенату укладати Угоди, якщо на це дали згоду дві третіх загальної кількості членів Сенату [3]. Проте важливо пам'ятати, що коли міжнародні угоди входять до внутрішнього законодавства, вони стають правом США. Ці договори можуть мати, – а, очевидно, що і мають юридичну силу міжнародних договорів, – а, отже, стають обов'язковими в межах правового режиму міжнародного права, однак, вплив та трактування, які вони мають у межах двох різних правових режимів – національного (конституційного) правопорядку США та міжнародного правопорядку – можуть бути досить різними. Таким чином, існують важливі конституційні обмеження стосовно юридичного впливу міжнародних договорів на право США [10, с.1773–1774].

Аналізуючи систему права США, приходимо до точки зору, що міжнародно-правові зобов'язання, котрі знаходять своє закріплення у міжнародних договорах США, необхідно виконувати не лише на міжнародному рівні, а й всередині країни. При цьому регулярно укладаються міжнародно-правові угоди з іншими державами або міжнародними організаціями, які мають обов'язкову юридичну силу з точки зору міжнародного права. У США права юридично зобов'язуючого міжнародного договору можуть мати вигляд договорів або виконавчих угод. У цьому зв'язку важливо розрізняти «договір» у контексті міжнародних правових актів, у якому «договір» і «міжнародні угоди» є синонімами для всіх обов'язкових угод, і «договір» у контексті внутрішнього американського права, в якому

«договір» може більш вузько відноситися до конкретної підкатегорії обов'язкових міжнародних угод. Отже, міжнародні угоди, котрі укладають США, знаходять своє вираження за допомогою договору або виконавчої угоди. Конституція виділяє основну відповідальність для укладення таких угод з виконавчою владою, але Конгрес також відіграє важливу роль.

Щодо правового статусу міжнародних договорів та їх місця в системі права США, то насамперед згідно з американською правовою доктриною міжнародні договори ні в якому разі не можуть наділятися верховенством над Конституцією США. Оскільки остання є «найвищим» федеральним законом і має вищу юридичну силу, аніж міжнародні договори. Так само як Конституція має верховенство над будь-яким несумісним з нею законом, прийнятим Конгресом чи будь-яким несумісним прийнятим Президентом законодавчим актом, чи (принаймні теоретично) будь-яким несумісним з нею судовим рішенням, вона переважає і над положеннями федеральної угоди, які є несумісними із нормою, що міститься в Конституції [11, с.679–681]. Таким чином, доходимо висновку, що міжнародний договір не може позбавити Конгрес, Президента чи судів жодних з належних їм згідно з конституцією прав так само, як не може позбавити громадян США їхніх конституційних прав.

Взагалі говорячи про дію міжнародних договорів та їх реалізацію в системі права США, доходимо висновку, що їх функціонування по суті розглядається крізь призму конституційних засад функціонування усїєї правової системи США (а саме їх відповідності положенням Конституції США). При цьому необхідно наголосити на конституційних обмеженнях, які можуть впливати на укладення та виконання міжнародних договорів, які подекуди відрізняються своєю неабиякою складністю. Так, зокрема, дія міжнародних договорів не може регулювати питання, котрі відносяться виключно до внутрішнього національного права, таким чином, Президент та Сенат США не можуть вчиняти певні дії на забезпечення виконання положень міжнародних до-

говорів, коли виконавча влада (на основі положень Конституції США) заборонила їхнє виконання будь-яким шляхом. Яскраво показано в даному випадку є справа *Geofroy v. Riggs*, в якій суд, розглядаючи територіальні спори, зазначив, що коли держава не дає згоди на поступку частини її території, хоча цього і вимагає міжнародний договір, то такі обмеження, котрі непередбачені Конституцією США та законами, носитимуть сумнівний характер та не підлягатимуть виконанню [12].

Друге головне обмеження на дію договору має відношення до тих сфер законодавства, в яких Конституція надає повноваження палаті представників. У даному випадку цікавим є питання встановлення такої делегованої межі, відповідно до якої міжнародний договір може вступати в силу як внутрішньодержавне право США без будь-якого акту імплементації. У цьому випадку необхідно зазначити, що коли влада обмежується делегованими повноваженнями Конгресу, то практика йде таким чином, що коли угоди, котрі укладаються, не суперечать Конституції США, то вони є чинними та їх необхідно виконувати обов'язково.

Також необхідно наголосити, що міжнародні договори можуть завжди піддаватися впливу нових законів, котрі вступають в дію та по часових рамках прийняті після міжнародних договорів. Ця зверхність «новоприйнятих» нормативно-правових актів США здійснюється щодо положень договорів, котрі регулюють ті ж самі однорідні відносини або згідно з ієрархічним законом, який встановлює абсолютну зверхність законів над договорами [13, с.1479].

На основі вищесказаного приходимо до висновку, що закони та міжнародні договори мають однаковий правовий статус у системі права США по суті за юридичною силою – це правові акти, котрі розташовуються на одному рівні, тому пріоритетом наділятимуться положення того правового акту, котрий прийнятий пізніше, проте необхідно наголосити, що вони в жодному випадку не можуть суперечити або не відповідати положенням Конституції США, котра наділена вищою юридичною

силою стосовно них. Таким чином, коли певні положення міжнародного договору суперечать або йдуть врозріз положенням Конституції США, вони зазвичай не будуть застосовуватися, оскільки положення такого договору визнаватимуться неконституційними.

Аналізуючи правовий статус міжнародних договорів у системі права США, не можемо не зазначити, що вони часто не мають прямої дії у внутрішньому праві США та вимагають національно-правової імплементації. Таким чином, необхідно приймати певні внутрішньодержавні правові акти, за допомогою яких і буде забезпечуватися реалізація США міжнародно-правових зобов'язань у сфері внутрішньодержавних відносин. З огляду на це підтримуємо точку зору, згідно з якою «у реалізації норм міжнародного права в рамках національної юрисдикції вагому роль відіграють такі фактори, як проведення правотворчих та правозастосовних дій – прийняття законів, постанов, доведення їх до конкретних виконавців» [14, с.40]. Проте дані правові акти, безумовно, можуть звузити вплив та дію міжнародного договору як джерела права США. Зокрема, міжнародні договори можуть виступати як альтернативні законотворчі засоби, обмежуючі норми внутрішнього права США, встановлюючи нерідко лише міжнародні зобов'язання. У свою чергу, внутрішнє законодавство США може витіснити або не визнавати такі зобов'язання і надати їм статус різних форм федеральних законодавчих актів. Ці акти можуть містити менші зобов'язання, аніж зобов'язання у міжнародному праві. Так само міжнародним зобов'язанням може взагалі не бути надана сила обов'язкового внутрішнього права. Отже, в даній системі права ключову роль буде відігравати внутрішньодержавний організаційно-правовий механізм імплементації, саме від належного функціонування якого буде залежати належна дія міжнародних договорів та їх виконання. Під даним механізмом розуміють «комплекс національних правових засобів, котрі забезпечують імплементацію норм міжнародного права у внутрішньодержавний правопорядок, та держав-

них владних інститутів, що безпосередньо реалізують приписи держави щодо імплементації міжнародних зобов'язань» [15, с.95].

Таким чином, можна зробити висновок, що міжнародні договори в системі права США посідають одне з ключових місць і за юридичною силою розташовуються по суті нарівні із законами США. Проте в усіх випадках положення міжнародних договорів повинні узгоджуватися та ні в якому разі не суперечити Конституції США, оскільки лише в такому випадку вони можуть функціонувати в системі права США та інколи бути наділені навіть прямою дією. Хоча в переважній більшості випадків їх дія є не пряма, і тут на перше місце виходить внутрішньодержавний організаційно-правовий механізм імплементації, саме від належного функціонування якого і залежить належна дія міжнародних договорів та їх виконання. В протилежному випадку дані міжнародні договори визнаватимуться неконституційними та не будуть застосовуватися в правовій системі США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Wilkon G. G. The United States and International Law / Wilkon G. G. // Proc. Amer. Soc. lat. Law, 1936.
2. Finkelman Paul. When International Law Was a Domestic Problem / Paul Finkelman // Valparaiso University Law Review. – 2010. – Vol. 44. – № 3. – P. 779–823.
3. Constitution of the United States art. VI, § 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.constitution.org/constit_.htm.
4. Michael Stokes Paulsen. The Irrepressible Myth of Marbury / Michael Stokes Paulsen // Michigan Law Review. – 2–3. – Vol. 101. – № 8. – P. 2706–2743.
5. United States Supreme Court: Case Missouri v. Holland United States Supreme Court 252 U.S. 416 (1920).
6. Duncan B. Hollis, Executive Federalism: Forging New Federalist Constraints on the Treaty Power / Duncan B. // Southern California Law Review. – 2006. – Vol. 79. – P. 1327–1378.

7. Cudis Bradley. The Treaty Power and American Federalism, the Treaty Power and American Federalism / Cudis Bradley // Michigan Law Review. – 1998. – № 97. – P. 390–461.

8. Louis Henkin. International Concern» and the Treaty Power of the United States / Louis Henkin // American Journal of International Law. – 1969. – № 63. – P. 276–277.

9. Curtis A. Bradley. The Treaty Power and American Federalism / Curtis A. Bradley // Michigan Law Review. – 1998. – P. 390–461.

10. Michael Stokes Paulsen. The Constitutional Power To Interpret International Law 118 Yale Law / Michael Stokes Paulsen // Journal. – 2008–2009. – № 118. – P. 1762–1842.

11. Michael Stokes Paulsen. Kirk and the Enterprise of Constitutional Interpretation: Some Modest Proposals from the Twenty-Third

Century / Michael Stokes Paulsen, Captain James T // 59 Albany Law Review. – 1995. – № 59. – P. 671–695.

12. United States Supreme Court: Case Geofroy v. Riggs – 133 U.S. 258 (1890).

13. Vasan Kesavan. The Three Tiers of Federal Law / Vasan Kesavan // Northwestern University Law Review. – 2006. – Vol. 100. – № 4.

14. Марочкин С. Ю. Сфера реализации и эффективность норм международного права / С. Ю. Марочкин // Международное и внутригосударственное право: проблемы сравнительного правоведения : межвуз. сб. науч. трудов. – Свердловск, 1984. – С. 40.

15. Гавердовский А. С. Имплементация норм международного права / А. С. Гавердовский. – К. : Вища школа, 1980. – 320 с.

Вовк Т. В. Місце міжнародних договорів в системі права США / Т. В. Вовк // Форум права. – 2014. – № 2. – С. 69–75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_2_13.pdf

Досліджуються особливості функціонування та дії міжнародних договорів у системі права США. Також встановлюється їхнє місце та взаємозв'язок з іншими правовими актами США. Увага приділяється дослідженню специфіки, реалізації положень міжнародних договорів у національній системі права США та усуненню колізій, котрі виникають внаслідок такої діяльності.

Вовк Т.В. Место международных договоров в системе права США

Исследуются особенности функционирования и действия международных договоров в правовой системе США. Также устанавливается их место и взаимосвязь с другими правовыми актами США. Внимание уделяется исследованию специфичности реализации положений международных договоров в национальной правовой системе США и устранению коллизий, которые возникают вследствие такой деятельности.

Vovk T.V. Place in the System of International Treaties the U.S. Copyright Law

The article examines the features and operation of international treaties in the U.S. legal system. Their place and relationship to other United States regulations is also established. The Attention is given to examining the specific implementation of the provisions of international treaties in the national legal system of the U.S. and elimination of collisions appearing as a result of such activities.